

רשימות

בפרשת השבוע

בא

פרק י' פסוק י"ד

ואחריו לא יהיה כן

רש"י: ואותו שהיה בימי יואל שנאמר בו "כמהו לא נהיה מן העולם" [יואל ב' ב'] למדנו שהיה כבד משל משה, כי של יואל היה על ידי מינין הרבה, שהיו יחד, ארבה ילק חסיל גזם, אבל של משה לא היה אלא של מין אחד, וכמוהו לא היה ולא יהיה.

קשה מה איכפת לן אם הירק נאכל על ידי מין אחד או על ידי מינין הרבה, הרי הנזק מהם הוא שווה?

י"ל שבא לומר כאן את חוזקת המכה הקודמת, שהכה הברד, שלא נשאר הרבה ירוק בעצים ובעשבים והספיק מין אחד של ארבה לאכול את כל הירק שנשאר עד שלא נשאר ירק בכל ארץ מצרים וזה הכונה בהמשך הפסוק [ט"ו]... אשר הותיר הברד... ובימי יואל היו צריכים חמישה מינים בשביל להשחית את כל העשב והצומח, מה שכאן הספיק מין אחד, כי כידוע שכל בעל חי אוכל או משחית בצורה שונה קצת, ולכן היו צריכים כמה מינין כדי להשחית את הכל.

עוד יש להסביר בנוסח אחר את תירוצו של רש"י, והוא, שאמנם תוצאת המכה היתה שווה גם בימי משה וגם בימי יואל, שכל הירק והירוק חוסל, אך הסתירה בין הפסוקים היא לגבי עוצמת וחוזק המכה, ועל כך מתרץ רש"י שבאמת אצל יואל היתה המכה חזקה יותר משל משה, כיון שהיתה מחמשה מינים, וזה מראה על מכה חזקה יותר, כיון שרואים כמה מינים תוקפים באותו זמן, והרי כל בעל חי אוכל או משחית בצורה קצת שונה, ועוד שבימי יואל הרי הכל גדל קודם כרגיל אם כן היה לכתחילה הרבה יותר ירוק, ואם כן השינוי על ידי המכה הוא הרבה יותר חזק, ואפשר שלזה כיוון רש"י באומרו "למדנו שהיה כבד משל משה, כי של יואל היה על ידי מינין הרבה, שהיו יחד". פירוש:

א. שהמכה יותר חזקה על ידי מינין הרבה.

ב. שכיון שהיה הרבה יותר ירוק בארץ מצרים קודם המכה, אם כן השינוי על ידי המכה הוא הרבה יותר גדול וכמו שכתבנו.

אבל אצלינו שהיה פחות ירק כיון שהיה אחרי מכת ברד, די היה במין אחד כדי לאכול את הנוטר, והשינוי הכללי גם לא היה כל כך גדול.

פרק י"א פסוק ב'

דבר נא

רש"י: אין נא אלא לשון בקשה, בבקשה ממך הזהירם על כך, שלא יאמר אותו צדיק אברהם, ועבדום וענו אותם קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם [ברכות ט].

כאן בציוו נאמר רק שישאלו ממצרים "כלי כסף וכלי זהב", ואילו לקמן [בפרק י"ב פסוק ל"ה] כשהשאלו בפועל נאמר שהשאלו "כלי כסף וכלי זהב ושמלות", ורש"י שם הביא מהמכילתא ששמלות הוא הדבר הכי חשוב ששאלו ממצרים, ודבר זה צריך ביאור שהרי לא ציוו להשאל שמלות? [אפילו שבהתגלות הראשונה של ה' אל משה במדבר סיני נאמר גם שמלות, לעיל פרק ג' פסוק כ"ב]?

"ל שצוה אותם רק על כלי זהב וכסף כיון שזאת היתה ההבטחה לאברהם אבינו, "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", ולזה חשוב שישאלו את הכלי כסף וכלי זהב [ולקחו כלים אלו ממצרים ושמו אותם על החמורים, כמו שמובא ברש"י שמות יג, יג], ועל זה נאמר אצלינו רק כלי כסף וכלי זהב, מה שאין כן בני ישראל עצמם לקחו מהם גם שמלות, שחשבו על צרכיהם במדבר, וזה היה הדבר הכי חשוב להם ליציאה, שלא היו יודעים שהענן ינקה ויגהץ את מלבושם, ואולי גם השתמשו בהם לקראת מתן תורה בשמלות הנוספות כשכבסו את הראשונות, והיו צריכים ללבוש אחרים במקומם, שנאמר [שמות י"ט י'] "וכבסו שמלותם", [או אולי כבסו אותם כשנמצאים עליהם], והרי ידעו שיעבדו את ה' במדבר, וצריך לשם כך להתקדש ולהטהר ולכבס בגדיהם, [לכן אצל יעקב אבינו (בראשית לה, ב) נאמר "והחליפו שמלתיכם", כיון שהיו בידם עוד שמלות, וכן לא היה מועיל רק לכבסם, כי הם היו של ע"ז, אך כאן במתן תורה מספיק היה לכבסם], אך מצד שני אין לו ערך כספי רב, כמו כסף וזהב, ולכן נאמר שבני ישראל [וכן לעיל ג, כב, שיקחו] לקחו גם שמלות ממצרים.

[וראה עוד בחומש דברים פרק ב' פסוק ל"ד ברש"י ד"ה מתים, ועיין גם בבעל הטורים לעיל פרק ג' פסוק כ"ב בד"ה ושמלות, ששמלות כל אחד לקח שתיים, אחד למלבוש ואחד לצרור בו הבצק].

ואם תקשה לך שהרי מובא בחז"ל [מדרש שיר השירים (א נד) על הפסוק "תורי זהב נעשה לך"] שביזת הים היתה בדרגה איכותית יותר מביזת מצרים, ואם ביזת מצרים היא כמו כסף, אז ביזת הים היא כמו זהב, ואם כן הרי יתקיים בהם שיצאו ברכוש גדול ואיכותי יותר מאוחר יותר בביזת הים, והרי בביזת הים בני ישראל רצו אותה מאוד ולא רצו לעזוב אותה עד שמשה רבינו היה צריך להסיע אותם משם כמובא בחז"ל, מה שאין כן במצרים לא רצו לקחת כסף וזהב מהמצריים, שכך משמע בפסוקים שהקב"ה היה צריך לבקש מהם שילכו למצריים, וכן כתוב אצלינו ברש"י "אין נא אלא לשון בקשה, בבקשה ממך הזהירם על כך, שלא יאמר אותו צדיק אברהם, ועבדום וענו אותם קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם", ואם כן לא היה כביכול טענה לאברהם אבינו שלא יצאו ברכוש גדול?

אך י"ל שאכן כך היה רק מאוחר יותר בים סוף אחרי היציאה מארץ מצרים, אך ההבטחה של הקב"ה לאברהם אבינו היתה על היציאה ממצרים, שהיתה קודם, שנאמר בהבטחה "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", שהיציאה ממצרים תהיה ברכוש גדול, ואינו דומה יציאה עם רכוש, ליציאה בלא רכוש, כיון שיציאה עם רכוש היא יציאה הרבה יותר משמחת, אפילו שהרכוש בים יהיה שווה ואיכותי יותר. [ואף שחז"ל אמרו על מכת דם (שמות רבה ט י) "מכאן העשירו ישראל", אם כן כבר העשירו קודם ליציאה ממצרים? י"ל שעדיין לא היה זה בבחינת רכוש גדול המובטח לאברהם אבינו, ודע עוד שהבטחה זו של "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" לאבות הקדושים, חוץ מזה שהיא תתקיים עד תום, הקב"ה רצה גם שכולם יראו שהבטחה זו נתקיימה, שכך משמע לקמן בפרשת חקת שזאת הסיבה האמיתית שהקב"ה צוה לשלם לאדום על המים בכסף מלא תמורת המעבר בארצם, והוא להראות להם שנתקיים ההבטחה לאבות "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", שכך נאמר במדרש רבי תנחומא (חקת יב) - "נעברה נא בארצך וגו' מי באר, מי בורות היה צריך לומר, למדך תורה דרך ארץ, שההולך לארץ שאינו שלו ויש בידו צרכיו, לא יאכל ממה שיש בידו, אלא שלו יהא מונח, ויקנה מן החנוני, בשביל להנותנו, כך אמר להם משה, הבאר עמנו, ומן אנו אוכלין, לא תאמר שאנו מטריחין עליך, שכר אתה עושה לעצמך, וכך אמר לו הקב"ה למשה "אכל תשברו מאתם בכסף ואכלתם", ומשה אמר להם לישראל, היתירו להם כספכם, שלא יאמרו עבדים היו ועניים הם, הראו להם עשרכם וידעו שלא יאמרו הפסדתם בשעבוד, שכבר אמר הקב"ה ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, וידעו שאין אתם חסרים כלום].

מתוך הספר רשימות בפרשת השבוע לרב הופנר

הערות והארות על הכתוב כאן יתקבלו ברצון במייל שכתובתו

haseforim@gmail.com